

Salálra szeretni

*„Mivel életemben soha nem élveztem a szerelem igazi boldogságát,
emlékművet szeretnék állítani neki, minden álmok legszebbikének,
amelyben ez a szerelem megfelelően beteljesül, elejétől a végéig.”*

RICHARD WAGNER

(1 8 1 3 – 1 8 8 3)

levele Liszt Ferencnek, 1854

Richard Wagner minden idők legellentmondásosabb zeneszerzője. Mesterműve, a Trisztán és Izolda egyesével választja szét a külvilág és a tudatalatti közötti rétegeket. Ezzel már-már a pszichoanalízis gyakorlatát vetíti előre.

Wagnernek azonban csak egyellen mód adatott, hogy felkészüljön a transzcendens szerelem feltérképezésére...

ZÜRICH, 1857. ÁPRILIS

– „Menedék”, ez lesz a neve, a menedékhely rövidítéséként. Mert mentsvár lesz ez – mondta Richard Wagner, ahogy levetette bársony svájcisapkáját. Most először pillantott ki a ház frissen festett ablakán. A kora tavaszi eső függönyén át szemügyre vette a kiskert mögött megbújó tó vizét.

Az előcsarnokból idáig hallatszott, ahogy csomagjaikat behordták a kocsiról.

– Ez hihetetlen, Richard – mondta felesége, aki Wagner mögött lépett a szobába. Az asszony hevesen dobogó szívét lapogatta. – Ezek az emberek rajonganak érted.

– Wesendonckék jól tudják, szívességet tesznek a világnak azzal, hogy a józan eszükre hallgatnak és biztosítják a munkámhoz szükséges teret – jelentette ki Wagner.

– Ha jól sejtem, nagyvonalúságra gondolsz, amikor józan eszről

A csábítás szimfóniája

beszélsz – mondta Minna. Pontosan tudta, Richard mennyire lenézte az alacsonyabb rendű halandók szentimentalizmusát.

– Akár arra is – válaszolta Wagner. – Nem nagyok az elvárásaik. Herr Wesendonck megleégszik egy jelképes, évi ezerfrankos summával.

– Ez bizonyára szerény összeg a környék színvonalához képest – válaszolta Minna. Az apró házikó alig szűrt szemet a fényűző környéken. – De még így is több, mint amit mi megengedhetünk magunknak. Mégis hogy fogod kifizetni?

– Természetesen nem fogom. A világ elvégre tartozik nekem azzal, hogy megélhetést biztosítson. Wesendonckékat érte a megtiszteltetés, hogy kiegyenlíthetik ezt a tartozást. Egy nap majd büszkék lesznek rá, hogy Wagner volt a bérlőjük.

Rohadék, gondolta Minna. Ha nem vigyázunk, megint ott kötünk ki, ahonnan indultunk. És végigcsinálhatjuk, amit már tucatszor: először felszólító levelek a hitelezőktől, aztán bírósági idézések, és végül: éjszakai menekülés a városból, egy kocsi a kutyával és az összes cókmokkal.

És ez még csak nem is a legrosszabb lehetőség volt. Wagnerékre gyakorta ennél is cudarabb sors várt. Párizsban Richard az adósok börtönében kötött ki, Minna meg adományokat gyűjtött a kiszabadítására.

Minna felsóhajtott, és ismét elmorfondírozott rajta, nem lett volna-e jobb azzal az üzletemberrel maradni, aki el akarta csábítani, alig hat hónappal azután, hogy Wagnerrel egybekeltek. Az élete annival könnyebb lenne. Ehelyett gyakorlatilag hajléktalanok voltak, és az 1849-es felkelés elején épphogy csak kijutottak Drezdából. Richard feje fölött továbbra is ott lebegett a letartóztatás réme. A férje politikai menekültként arról szőtt ábrándokat, hogy a mindenség pusztulásáról írt művek monumentális sorozatával váltja meg a világot. Pedig minden fillért elvert, amit többnyire női rajongóitól kihízelt. Na igen, Minna róluk is tudott volna mesélni.

RICHARD WAGNER

Csodálói közé tartozott Otto Wesendonck, a tehets selyemkereskedő is, akivel Richard a közeli Hotel Baur au Lachan ismerkedett meg pár évvel ezelőtt. A sikeres üzletember – a lázadó művészhez hasonlóan – antimonarchista elveket vallott, és hamarosan Richard bűvkörébe került, aki elmesélte neki zenéről, színházról, illetve azok világmegváltó hatásáról szőtt álmait. A látomás megvalósulásához már csak néhány kölcson hiányzott, ami kitart, amíg a dolgok egy kicsit jobbra fordulnak, vagy amíg az első járandóságok befutnak Európa színházaiból. Ez utóbbi ugyanis – Wagner szerint – elkerülhetetlen volt.

Otto azzal támogatta Wagnert, hogy a jövőbeni előadások jogdíjának fejében jelentős előleget biztosított számára. Most pedig előállt egy újabb ötlettel: felajánlotta ezt a kis házat a hatalmas Wesendonck-birtok szomszédságában, a tulajdonosok pompás és hamarosan befejezendő új villája mellett. A házban Richard olyan lenne, mint egy gazdag ember kertjének végében foglyul ejtett kreatív szellem.

Ez a felállás leginkább Otto fiatal feleségét, Mathildét tette boldoggá. Minna tisztán látta, hogy Mathilde bolondul Richardért. Szinte csüggött rajta a tekintetével, amikor Richard belekezdett egy unalmas eszmefuttatásába arról, hogyan reformálná meg a színházat, ha visszatérnének az antik görög ideálokhoz; arról, hogy az opera kortárs konvencióit el kell pusztítani; arról, hogy a kutyák jobb társak az embernél, vagy bármi másról, például az akaratról való lemondásról és ehhez hasonló filozofikus lózungokról, amikből Minna egy szót sem értett. Mathilde aztán tágra nyílt szemmel rápillantott gazdag férjére, mintha csak azt mondaná: *Látod, drágám? Nekünk is lehetne egy saját, külön bejáratú zsenink, aki – közvetlenül a hátsó kertben – a jövő műveit alkotja! Hát nem imádnád?* Férje pedig, akit megrészgített a lány ovális arca, sűrű barna haja,

A csábítás szimfóniája

kecses tartása és naiv ártatlansága, másra sem vágyott, mint hogy Mathildét boldoggá tegye, ezért beleegyezően bólintott.

Nem jó ez a rajongás, de a ház mégis csak ház – okoskodott magában Minna. – Richard a Menedékben volt, Otto pedig a domb tetején, a villában. Így azért nehezen eshetett volna meg bármi illetlenség. De Minna mégiscsak negyvennyolc éves volt, és Richardot csak néhány virággyás választotta el a kísértéstől, egy Minnánál közel húsz évvel fiatalabb nőtől. Minnának észnél kellett lennie, ha el akart kerülni még egy olyan kalamajkát, mint az 1850-es, amikor a férje kis híján keletre szökött azzal a huszonegy éves fruskával, Jessie Lussot-val.

Ezúttal szemfülesebb lesz. Richard meg majd szépen csomót köt a szerszámára, legfeljebb felesége kedvéért tesz kivételt (ettől mostanában úgysem kell tartani), és talán azt a Nibelung-gyűrűs ostobaságot is abbahagyja végre, hogy valami kasszasikert írjon, és egy kis pénz álljon a házhoz: mondjuk egy kellemes kis vígjátékot, amiben nem istenek és törpék játsszák a főszerepet, hanem emberek.

Na, akkor végre ki tudná fizetni azt az átkozott bérleti díjat is.

Virgonc, a King Charles spániel ugatni kezdett. Megneszelte, hogy valaki közeledik a bejárati ajtó előtti, esőverte ösvényen.

– Ah, itt vannak Wagnerék! – mondta Mathilde Wesendonck, ahogy izgatottan betoppant a szobába. Orcái kipirultak a gyors sétától. – Üdvözlöm minálunk, Richard! És önt is, Frau Wagner. – Minna figyelmét nem kerülte el, mennyire különbözött a két köszöntés.

– Drága Mathildém, hiszen előbb beköltöztünk, mint önök! – mondta Wagner, ahogy kezét csókolt a nőnek.

– Az új otthonunk még hónapokig nem készül el – mondta a nő, még jobban elpirulva – de tenni fogok róla, hogy mindennap találkozunk. – Erre Wagner újabb kézcsókkal válaszolt, mire Minnába élesen belenyilallt a féltékenység.

RICHARD WAGNER

– Ez kedves öntől, Frau Wesendonck, de igazán nem szeretnék állandóan a terhére lenni. Ugye, Richard? – mondta Minna. Szavai inkább hangzottak javaslatnak, mint kérdésnek.

Wagner azonban nem hagyta magát:

– Frau Wesendonck jelenléte elengedhetetlen a lelki nyugalmamhoz és ahhoz, hogy minőségi munkát végezhessenek – mondta. – Ő az én múzsám! – E szavak hatására Mathilde arcpírja átterjedt nyakára és egész dekoltázsára.

Hiszen ő a főbérő!, gondolta Minna.

De csak főbérő!

Richard az íróasztalát egy hatalmas ablak mellé állította, hogy kilásson a tóra és a távoli hegyekre. Mint mondogatta: – Szépségre, csillogásra és fényre van szükségem! – Pedig az ilyesmi ritkán adatik meg a hozzá hasonló ágrólszakadtaknak.

Fegyelmезetten és lendületesen dolgozott. Minden reggel hatalmas árkusokat írt tele. Minna számára a legjobb az egészben az volt, hogy Richard végre hátat fordított a Nibelung-történetnek, ami annyi éve foglalkoztatta. A Nibelung-történet mostanra akkorrára dagadt, hogy már csak egy eszét vesztett operaházi igazgató akarná bemutatni. Amikor Richard arról kezdett papolni, hogy a *Ring*hez idővel külön erre a célra épített színház kell majd, Minna rendszerint ráhagyta a dolgot férjére.

Egy reggel aztán Wagner úgy döntött, hogy gigantikus álmait pihenteti egy ideig, mert más ötletek kezdték foglalkoztatni.

– Új téma, a Parsifal feldolgozásába kezdtem – jelentette be.

– Csak egy opera lesz? – kérdezte Minna.

– Csak egy.

A csábítás szimfóniája

- Vannak benne istenek és törpék?
- Talán Isten maga. Meg van benne egy varázsló. Ja, és néhány viráglány.
- Milyen elragadó! Ezek szerint vígjáték lesz – válaszolta Minna derűsen.
- Dehogy.
- Á – lepődött meg Minna.
- És ez még nem minden! Úgy döntöttem, elkezdek dolgozni egy szerelmi történeten is. Pár éve motoszkál a fejemben dolog. Azóta, hogy megismerkedtünk Wesendonckékkal. Most, hogy itt vagyunk, és a Menedékben lakunk, nem hagyhatom többé figyelmen kívül.
- Richard, ez csodálatos! – mondta Minna, sejtve, hogy férje végre ráértett, mire is vágyik a közönség. – Az emberek imádják a szerelmi történeteket! Ki a tündöklő páros?
- Trisztán és Izolda hercegnő a középkori történetből.
- Imádom! És ugye, boldogan élnek, amíg meg nem halnak?!
- Talán. De biztosan nem e világon. A fiú kard által vész el.
- Na és a hercegnő?
- A férjéhez nem mehet csak úgy vissza, mert szerelme házasságtörő volt. Úgyhogy felemelkedik.
- Felemelkedik?
- Rálel egy magasabb rendű igazságra, és lemond mindenről, még az életről is.
- Ezt meg hogy érted...?
- Egyszerűen meghal, Minna, kedvesem. Ezt csak akkor értheted meg, ha átélted te magad is – mondta.
- Nem értem, miért kell ilyen bonyolultnak lennie, Richard – akadékoskodott az asszony. – Ha már a házasságtörésnél tartunk, azt átéltük mindketten. De nem hiszem, hogy segített volna rajtam, ha nekiindulok és „felemelkedem”.

RICHARD WAGNER

– Mathilde viszont érti – mondta Richard, leplezetlen áhítattal a hangjában. – Hosszan beszélgettünk a transzcendentális szerelemről. Ő úgy véli, haladéktalanul hozzá kell látnom a darabhoz. Csaknem a számba adta a verset!

– Valahova tennie kellett – mondta Minna, a megbecsülés bármiféle nyoma nélkül.

És lőn, Wagner néhány héten belül bejelentette, hogy Siegfried-jét félretette, és hozzá sem nyúl addig, amíg a Trisztán-történetet meg nem írja. A *Ring* súlyos kéziratköteget egy antik szekrénybe zárta. Helyére most tiszta papiros került.

Közel egy hónapon keresztül dolgozott lázasan, a késő nyári hőségétől kipirult homlokkal. Ebéd után mindennap sétára indult a birtok körüli erdőben, hogy rendezze gondolatait. Ezután átvágott a Wesendonck-birtok pázsitján, hogy találkozzék Mathildével. Mathilde rendszerint egy pagony árnyékában álló padon várta, hogy meghallgassa az azt nap reggeli munka eredményét.

Valahányszor szerét ejtette, hogy egy közeli sövény mögül meglesse őket, Minnát mindig felhergelte az arckifejezés, ami a felolvasást hallgató Mathilde arcán tükröződött. Mathilde olykor a tó felé fordította tekintetét és halkán felsóhajtott: Ó igen, igen, Richard! Ha szavait egy csukott ajtó mögül hallja, Minna esküdni mert volna, hogy egy sokkal kevésbé emelkedett szeánsz fültanúja. De Frau Wesendonck itt ült, a szabadban, és Richard pusztá szavaira is úgy reagált, mintha épp a férfi karjába omlott volna. Csak Isten tudja, hogy fog reagálni, ha majd a zenét is meghallja.

Szeptemberben, amikor sárgulni kezdtek az első levelek, Richard bejelentette, hogy elkészült a költeménnyel. Amikor Minna megkérdezte, hogy esetleg ő is meghallgathatná-e az eredményt, Wagner azt válaszolta, hogy inkább egy látogatókból álló csoportnak olvasná föl.

A csábítás szimfóniája

– Nem tarthatnál egy magánelőadást, Richard? – kérdezte szemrehányóan.

– Mathilde biztosított róla, hogy a költőiség megvan a műben – válaszolta Wagner. – Itt az ideje, hogy *Trisztán* közönség előtt is bemutatkozzék. A történelem része leszel, drágám.

Minna ezzel igyekezett vigasztalódni, amikor a hét második felében a három pár megérkezett a Menedék kis szalonjába. Természetesen ott voltak Wesendonckék. Minna csak remélni tudta, hogy az illendőség jegyében Mathilde legalább társaságban visszafogja majd zihálását. És ott voltak Wagnerék saját vendégei: a nászútról visszatérő Hans von Bülow, a zseniális zongorista és karmester, aki maga is bálványozta Richardot, valamint az újdonsült Frau von Bülow.

Cosima nem egyszerűen Liszt Ferenc lányainak egyike volt. De büszkélkedhetett még egy az apját is túlszárnyaló orral is. Ahhoz képest, hogy friss házasként kitörő örömmel kellett volna szemlélnie a világot, inkább feltűnően csöndes volt. Tekintetével mindenkit elkerült, kivéve Richardot. Amikor pedig Wagner kérdezett tőle valamit, legtöbbször valami zagyvaságot rebegett válaszul, és zavarában félrekapta a tekintetét.

Miközben Wagner szavalt, lassan leszállt a sötétség. Trisztán és Izolda kimondták, hogy szerelmük számára csak az éjszaka adhat otthont. A sötétben pislákoló árva lámpa, a szerző hangjának ütemes lüktetése, ahogy egyik alliterációt formálta a másik után, és a természet csendje, amit csak a tó vizének távoli csobbanásai zavartak meg, mindenkit a múltba ragadott. Trisztán élettelenül feküdt a bretagne-i parton, esztét veszített szerelme ott magasodott fölötte.

Elhangzottak az utolsó szavak is:

Gyönyörbe
Lelkünk hull
Léten túl!*

* Blum Tamás és Horváth Ádám fordítása

RICHARD WAGNER

A csönd rászakadt a társaságra, ahogy lelki szemeik előtt megjelent a Trisztán testére bukó, élettelen Izolda.

Minna az egész történetet illetlenül szenvedélyesnek, már-már botrányosnak érezte. Tekintetével a szobában lévő másik két nő arcát kereste.

Mathilde arckifejezése Izoldáét követte a mindenségbe: szeme csukva, ajka félig nyitva. Cosima ugyanakkor könnyekre fakadt.

Az egész zavarba ejtő volt.

Wagner napokon belül nekilátott a zene megírásának is. De a dallamokat olyan sebesen jegyezte le, hogy Minna biztos volt benne, férjét már jóval azelőtt foglalkoztatta Trisztán története, hogy megérkeztek volna a Menedékbe.

– Az ötlet nem újkeletű, igaz, Richard? – kérdezte.

– Évekkel ezelőtt írtam róla Lisztnek – válaszolta Wagner. – Azóta akarok egy efféle szerelmi történetet írni, hogy Schopenhauert kezdtem olvasni.

– És az mikor volt?

– Akkoriban, amikor megismertük Wesendonckékat, azt hiszem.

Úgy érted, akkoriban, amikor megismerted őt, gondolta Minna.

Olykor-olykor hallotta, ahogy Richard dallamokat próbálgat a zongoránál. Sőt, néha énekelt is hozzá szokatlan, dörmögő hangján. Minna úgy nőtt fel, hogy a szerelemről szóló szép szalonzenéket hallgatott, de ezeket a Richard által megálmodott dallamokat képtelen volt romantikusnak hallani. Nem úgy tűnt, mintha a zene valahol is elkezdődne. Az pedig egészen biztos volt, hogy nem tartott semerre. Nem volt egy nyugvópont, nem volt egy akkord, ami úgy ért volna véget, hogy a hallgató füle megpihenhet. Minna csak remélni tudta, hogy a *Trisztán és Izolda* végül valamivel boldogabb hangzású lesz, mert az biztos, hogy egy ilyen nyomorúságos színmű meghallgatásáért senki nem fizetne egy fityinget sem.

